

сформувати нормативно-регулятивні документи, врахувавши як процесуальну діяльність так і кваліфікаційні вимоги до суддів.

Література:

1. Конституція України. Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02. 06. 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n221>

3. Петришак М. Я. IP-суд: інструментарій захисту адвокатом інтелектуальної власності. *Право та інноваційне суспільство*. № 2(15). 2020. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/42d5c1c9-c2bc-4b0d-915c-f1f688a4921e/content>

4. Створення Вишого суду з питань інтелектуальної власності. URL: <https://ayaremchuk.com/press-center/publications/326-stvorennya-vishchogo-sudu-z-pitan-intelektualnoji-vlasnosti.html>

5. Шунько М. Г. Адміністративно-правовий статус суддів вищих спеціалізованих судів в Україні : дис... д-ра. Філософії : Суми, 2023. 214 с. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/4518/pravyaoformlennyaspyskuvykorystanyhdzherel.pdf>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-96>

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ ПУНКТУ 3 СТАТТІ 106 ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО СУДОУСТРІЙ І СТАТУС СУДДІВ»

Митрофанов Ігор Іванович

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна*

Вимоги до якостей судді з точки зору етики, масштаб порушень, які можуть кваліфікуватися як вчинені проти норм моралі, реагування органів державної влади на поведінкові акти, що відхиляються від етичних стандартів, постійне та повсюдне зміцнення етичних засад у системі принципів професійної діяльності суддів у сучасних умовах уможливають складення загального враження про «внутрішній

вигляд», сутнісні характеристики конкретної судової системи. Дисциплінарна відповідальність суддів, як складова підзвітності судді, покликана сприяти належному виконанню суддями своїх професійних обов'язків. Кожний вправі відреагувати на суддівське свавілля та порушення суддями стандартів доброчесності та професійної етики [1].

Так, у 2022 році до Вищої ради правосуддя надійшли 3263 скарги щодо поведінки суддів, у 2021 році – 10 044 таких скарг (з них 2968 скарг після набрання чинності Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя та діяльності дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя»). При цьому нами відмічається неясність у визначенні підстави дисциплінарної відповідальності судді за порушення суддівської етики: за що саме він підлягає дисциплінарному переслідуванню й адекватно вчиненому покаранню. Однак це й є проблема відшукованої формули дисциплінарного делікту судді. Така формула закріплена в п.3 статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», але спирається на дев'ять оціночних понять: 1) поведінка, що порочить звання судді; 2) поведінка, що підриває авторитет правосуддя; 3) мораль; 4) чесність; 5) непідкупність; 6) відповідність способу життя судді його статусу; 7) норми суддівської етики; 8) стандарти поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду; 9) прояв неповаги до учасників судового процесу [2, с. 142–149].

Разом із тим серцевиною формули дисциплінарної відповідальності суддів за п. 3 ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» слугує формулювання «допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях дотримання норм суддівської етики». Інакше кажучи, легально пропонується притягувати суддю до дисциплінарної, тобто юридичної за своєю природою, відповідальності за вчинення винятково етичного (неюридичного) проступку. Саме тому в Кодексі суддівської етики зафіксовано, що порушення правил етичної поведінки, встановлених цим Кодексом, не можуть самостійно застосовуватися як підстава для притягнення суддів до відповідальності та визначення ступеня їх вини (ст. 4) [3]. При визначенні прав і обов'язків судді Закон України «Про судоустрій і статус суддів» вказує на те, що суддя зобов'язаний «дотримуватися правил суддівської етики...» (пункт 2 ч. 7 статті 56 Закону) Цей закон закріплює також текст присяги судді (ч. 1 ст. 57), згідно з яким особа, «вступаючи на посаду судді, урочисто присягає Українському народові ... *чесно і сумлінно здійснювати повноваження та виконувати обов'язки судді, дотримуватися етичних принципів*

і правил поведінки судді, не вчиняти дій, що порочать звання судді або підривають авторитет правосуддя» [4].

Конституційний суд України в своєму Рішенні від 11.03.2011 № 2-рп/2011 роз'яснює, що дотримання присяги є обов'язком судді, як це передбачено частиною 4 статті 55 (пункт 2 ч. 7 статті 56 Закону 2016 року) Закону «Про судоустрій і статус суддів» і кореспондується з п. 3 ч. 6 ст. 126 Конституції України, і на ґрунті цього Суд доходить висновку, що додержання суддею присяги – це його конституційно визначений обов'язок. У вказаному рішенні також визначається, що присяга судді характеризується правовою природою одностороннього, індивідуального, публічно-правового, конституційного зобов'язання судді. Порушення суддею присяги є однією з підстав для його звільнення з посади відповідно до п. 3 ч. 6 ст. 126 Конституції України [5].

Сьогодні значущість дотримання суддею правил етичної поведінки набула такої перспективи, що законотворець, ухвалюючи Закон України «Про судоустрій і статус суддів», справедливо вказує в його нормах про потребу в збереженні цієї інформації в суддівському досьє. Відповідно до п. 11 ч. 4 ст. 85 Закону «Про судоустрій і статус суддів» дані про поведінку судді та дотримання ним етичних норм повинні міститися в суддівському досьє. Так, суддівське досьє має зберігати інформацію щодо дотримання суддею правил професійної етики: а) відповідність витрат і майна судді та членів його сім'ї, а так само близьких осіб задекларованим доходам, у тому числі копії відповідних декларацій, поданих суддею відповідно до законодавства про запобігання корупції; б) інші дані щодо відповідності судді вимогам законодавства про запобігання корупції; в) дані щодо відповідності поведінки судді правилам суддівської етики [4].

Приклади етичних деліктів, що були підставою для відкриття дисциплінарних проваджень, та розцінені як такі, що порушили правила суддівської етики та підривали авторитет правосуддя, наводяться в Коментарі до Кодексу суддівської етики. Наприклад, відвідувачі суду знаходилися у приміщенні суду та чекали початку судового засідання. У цей час у приміщенні суду зайшов суддя та пішов до свого кабінету. Водночас з приймальної кімнати іншого кабінету вийшла суддя, яка в присутності відвідувачів суду без будь-яких причин почала нецензурно висловлюватися на адресу свого колеги [6].

Судові рішення також містять приклади порушень правил суддівської етики судьями. Так, Велика Палата Верховного Суду (далі – ВП ВС) зазначає, що встановлення того, чи мало місце порушення суддею правил суддівської етики та чи завдало воно шкоди авторитету судді або авторитету правосуддя через публікації в соціальних мережах

чи з використанням інших засобів спілкування в мережі інтернет, є оціночним і має враховувати конкретні обставини ситуації та суспільний контекст. ВП ВС погодилася з доводами Вищої ради правосуддя, що порівняння корпусу суддів з покірними вівцями разом із висловлюваннями «бездумно голосуючи» та вжитим у лапках словом «колеги» мають образливий характер і становлять порушення норм суддівської етики [7].

Крім того, практика діяльності Вищої ради правосуддя надає також приклади порушення суддями правил суддівської етики. Наприклад, Перша Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя вважає, що надані суддею О. П. Коцюрбою пояснення не спростовують обставин, зокрема щодо відвертого ігнорування ним правил етичної поведінки. Відмова від проходження, відповідно до встановленого законом порядку, огляду на стан алкогольного сп'яніння 23 березня та 30 травня 2016 року, керування транспортним засобом у стані алкогольного сп'яніння свідчать про недотримання О. П. Коцюрбою норм суддівської етики [8].

Таким чином, довіра людей до суду, що має першорядне значення в сучасному демократичному соціумі, забезпечується не лише професійним і законним судовим розглядом проваджень, а також і бездоганною поведінкою суддів у повсякденній посадовій діяльності. Турбота судді про особисту честь та гідність у всіх галузях життєдіяльності є фактором, що спричиняє зміцнення авторитету судової системи та підвищує довіру соціуму до судової гілки влади взагалі. Етичним деліктом, за вчинення якого суддю можна притягнути до дисциплінарної відповідальності, вважається порушення норм положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів», положень Кодексу суддівської етики й (або) інших загальноприйнятих норм моралі в професійній (в першу чергу, судової) діяльності та за межами служби (в побуті), що посягає на авторитет правосуддя та знижує довіру соціуму судової гілки влади до судової системи через поведінку, що порочить звання судді. Слід продовжувати наукові розвідування з дослідження й усунення (пошук нормативних запобіжників) під час розгляду дисциплінарних проваджень випадків спроби керівників різних структур (наприклад, Вищої ради правосуддя), що забезпечують діяльність судової системи України, тиску на незалежність суддів.

Література:

1. Бойко А. Дисциплінарна відповідальність суддів: стандарти, підстави і процедури : практичний посібник. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/77de2d5c-6105-4db5-be58-892330db0065/content> (дата звернення: 04.12.2023).

2. Стратонов В. М., Рибалко В. О. Дисциплінарна відповідальність суддів за пунктом 3 статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 3. С. 142–149.

3. Кодекс суддівської етики, затверджений XI з'їздом суддів України 22 лютого 2013 року. URL: [http://court.gov.ua/userfiles/Kodex%20sud%20etiki\(1\).pdf](http://court.gov.ua/userfiles/Kodex%20sud%20etiki(1).pdf) (дата звернення: 22.11.2023).

4. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

5. Рішення Конституційного Суду України № 2-рп/2011 від 11.03.2011 у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Вищу раду юстиції». URL: <http://www.ccu.gov.ua/doccatalog/document?id=133548> (дата звернення: 04.12.2023).

6. Коментар до Кодексу суддівської етики. URL: <https://rsu.gov.ua/uploads/article/komentar-kodeksusuddivskoietiki-edd47ed191.pdf> (дата звернення: 04.12.2023).

7. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 17 січня 2019 року в справі № 11-1010cap18. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/79472855> (дата звернення: 04.12.2023).

8. Рішення 1-ої Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від 31.03.2021 № 743/1дп/15-21 «Про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді апеляційного суду Київської області О. П. Коцюрби». URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/162> (дата звернення: 04.12.2023).